

К. М. Романенко,
д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та права,
Комунальний заклад вищої освіти "Дніпровська академія неперервної освіти"
Дніпропетровської обласної ради"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3985-3791>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.8.207

МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ СФЕРОЮ В УКРАЇНІ

К. Romanenko,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Law,
Communal institution of higher education "Dnipro Academy of Continuing Education" of the Dnipropetrovsk Regional Council"

MARKETING INNOVATIONS IN THE PROCESS OF DECENTRALIZATION OF PUBLIC MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL SPHERE IN UKRAINE

У статті проаналізовано маркетингові аспекти децентралізації публічного управління в освіті у контексті переорієнтації освітньої діяльності на потреби споживачів освітніх послуг на місцевому та регіональному рівнях. Показано, що одним з важливих аспектів децентралізації в освіті та галузевому управлінні є маркетингізація освітньої діяльності на основі інтеграції ринку освітніх послуг та ринку праці. При цьому роль держави у програмуванні маркетингової орієнтації освітньої сфери суттєво збільшується, оскільки громади не здатні комплексно регулювати взаємодію ринків праці та освітніх послуг. Децентралізація вимагає стратегізації регіонального публічного управління освітньою діяльністю в інтересах соціально-економічного розвитку регіону. Саме інтеграція ринку праці та ринку освітніх послуг на регіональному рівні є найбільш значущою у межах реформ децентралізації організаційною передумовою максимізації людського капіталу.

The article analyzes the marketing aspects of decentralization of public administration in education in the context of reorientation of educational activities to the needs of consumers of educational services at the local and regional levels. It is shown that one of the important aspects of decentralization in education and industry management is the marketing of educational activities based on the integration of the market of educational services and the labor market. In the conditions of decentralization, when the main functions of operational management of educational processes are concentrated at the regional and local level, the activity of public management structures as subjects of integration of points of employment and public services is carried out mainly on the basis of strategic planning and programming of socio-economic processes of various levels, a component of which there is also the determination of market priorities for the development of education. At the same time, the role of the state in programming the marketing orientation of the educational sphere is significantly increasing, since communities are not able to comprehensively regulate the interaction

of labor markets and educational services. The effective interaction of the specified banking institutions is possible only on the basis of purposeful balancing of their basic components at the regional level. Decentralization requires strategizing regional public management of educational activities in the interests of socio-economic development of the region. In the process of implementing reforms, the task of integrating efforts at the regional level of all stakeholders interested in the development of regional education comes first. The system of monitoring the regional labor market should serve as the direct basis for determining the orientations of educational services, on the basis of which, in particular, the regional order for the training of specialists for the needs of the region should be formed. The integration of the labor market and the market of public services at the regional level is the most significant within the framework of decentralization reforms, an organizational paradigm for the maximization of human capital.

Ключові слова: публічне управління, освіта, децентралізація, освітній маркетинг, ринок праці, ринок освітніх послуг.

Key words: public administration, education, decentralization, educational marketing, labor market, market of educational services.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Децентралізація публічного управління освітою в Україні має на меті радикальне підвищення якості освіти та діяльності освітніх закладів для задоволення потреб суспільства, індивідуальних і корпоративних споживачів освітніх послуг. Світовий досвід показує необхідність упровадження інноваційних форм організації освітньої діяльності на основі поєднання цілеспрямованого публічного управління на національному рівні, використання стохастичних механізмів саморегулювання ринкової економіки та ефективних механізмів самоврядування на рівні територіальних громад і регіонів. Одним з важливих аспектів децентралізації в освіті та галузевому управлінні є маркетизація освітньої діяльності на основі інтеграції ринку освітніх послуг та ринку праці [1, с. 94]. Лише за рахунок такої інтеграції можливо добитися переорієнтації системи освіти на потреби споживачів освітніх послуг, задовольнити потреби економіки країни у висококваліфікованих кадрах потрібних спеціальностей.

Розрив між освітніми цілями та потребами ринку праці дуже чітко зафіксовано у Програмі гідної праці для України від МОП. У цьому документі зазначається, що частка молоді без освіти, постійної роботи та спеціальної професійної підготовки в Україні складає 13% серед чоловіків та 19% серед жінок. Відзначається, що основною перешкодою на шляху до вирішення проблем для покращення рівня молодіжної зайнятості є невідповідність кваліфікації молодих працівників потребам ринку праці. Хоча в Україні близько 52% активного населення отримали вищу освіту, що у 1,5 рази вище середнього показника країн ОЕСР (36%), але у нашій

країні, на відміну від розвинених країн, більш високий рівень освіти не забезпечує фахівцям кращого становища на ринку праці, і рівень безробіття серед фахівців з вищою освітою не менший, ніж у інших категоріях працівників. При цьому 60% обстежених підприємств постійно акцентують невідповідність підготовки освітніми закладами випускників їхнім кваліфікаційним вимогам. Основна причина цього полягає у орієнтації навчальних програм на надання абстрактних теоретичних, а не отримання необхідних для конкретної професії практичних навичок [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі аспекти ринкової переорієнтації в освіті досліджують такі вітчизняні фахівці як І. Застрожнікова, В. Якобчук, Г. Ревунець, Я. Веремчук, В. Супрун та інші. При цьому у центрі уваги знаходяться проблеми використання ринкових механізмів для переорієнтації освітніх закладів на потреби споживачів освітніх послуг. Найбільш актуальні питання взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг досліджують такі вітчизняні фахівці як О. Хома, С. Дятлова, В. Зуєва, Д. Шевченко та інші. Аналізуються в основному практичні аспекти інтеграції ринку праці та ринку освітніх послуг. Разом з тим розгляд цієї проблеми як аспект маркетингової переорієнтації управління освітою у процесі її децентралізації знаходиться на периферії наукових досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у визначенні маркетингової специфіки децентралізації публічного управління освітньою сферою у контексті взаємодії ринків праці та освітніх послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Децентралізація забезпечує базові умови для конструктивного взаємовпливу ринку освітніх послуг та ринку праці, до яких передусім слід віднести формування потреби та механізмів врахування в освітньому процесі потреб і перспектив розвитку регіону та територіальних громад, створення передумов налагоджування соціального партнерства між учасниками ринку освітніх послуг, ініціювання зусиль зі створення системи прогнозування потреб ринку на різних рівнях у випускниках тих чи інших профілю і кваліфікації, упровадження освітнього чинника у регіональні та місцеві процеси реструктуризації, соціально-економічної та інвестиційної політики.

При цьому на ринку праці під впливом освітніх змін у процесі децентралізації відкриваються можливості скорочення молодіжного безробіття та частки тіньової зайнятості населення, зростання попиту на висококваліфікованих а дипломованих фахівців, розширюється перспектива розвитку виробництва в умовах наявності потрібних кадрів і відповідно запускається механізм збільшення робочих місць, мінімізується потреба залучення робочої сили з інших країн. Специфічним аспектом акцентування місцевих та регіональних потреб у процесі децентралізації є перспективи розширеної підготовки фахівців у сфері туризму, зеленого агровиробництва, готельного бізнесу, а також будівництва як локомотивів розвитку територій [2, с. 129].

На ринку освітніх послуг також у процесі децентралізації відбуваються позитивні зміни, пов'язані з адаптацією до ринку праці. Відбувається позитивний вплив на скорочення платних освітніх послуг без подальшого аналізу працевлаштування випускників, створюються передумови для інвестицій приватних осіб і населення у сферу освіти, розширюються можливості надання освітніх послуг для додаткових споживачів та територій, скорочується відставання від змін та вимог на ринку праці щодо вимог до фахівців.

Окремо слід сказати про потенційні можливості впливу процесу децентралізації в освіті на оптимізацію публічного управління молодіжною політикою. Інтегрування в умовах децентралізації освітніх проектів розвитку у процеси модернізації економіки на локальному та регіональному рівнях суттєво зменшує невідповідність попиту й пропозиції молодих працівників на ринку праці, кількість молоді без професійної підготовки, а також і тенденцію до падіння престижу робітничих спеціальностей серед молоді і зменшення ефективності профорієнтаційної роботи в школах і відповідно збільшення рівня професійної невизначеності випускників. Децентралізація також є ефективним інструментом подолання незацікавленості місцевої та регіональної влади у забезпеченні кваліфікації молодих працівників, створення зусиллями влади механізму узгодження потреб безробітної молоді у професійному навчанні та кадрових потреб роботодавців у контексті прогнозів розвитку ринку праці, відпрацювання методів ефективної взаємодії служб зайнятості та органів виконавчої влади у сфері професійної орієнтації та професійної підготовки молоді. Відповідно ринкова переорієнтація освітньої діяльності в умовах децентралізації допома-

гає вирішувати проблеми працевлаштування молоді з різним рівнем професійної підготовки, молодіжного безробіття, підготовки кадрів необхідного рівня кваліфікації та професійної структури для забезпечення економічного зростання [4, с. 302].

Маркетингова переорієнтація освіти в умовах децентралізації дозволяє формувати механізми вирішення проблеми залежності доходів працівників від якості отриманої освіти, що є ринковою основою стабільного розвитку освітньої сфери у розвинених країнах [9, р.243]. Статистичні дані свідчать, що у нашій країні приріст заробітків на основі підвищення освітньої підготовки у 2 рази нижчий, ніж в США (240% проти 460%). Маркетингова освіта дозволяє вирішити цю проблему за рахунок залучення у процесі децентралізації до фінансування освіти суб'єктів економіки та інші позабюджетні ресурси. Сьогодні приватний сектор фінансує систему освіти лише на 5%, мінімальний же показник його ефективної участі у забезпеченні якості освіти складає 25%, і досягнення цього показника є одним з головних завдань децентралізації управління в освіті [5, с. 115].

В умовах децентралізації відбуваються зміни в ролі органів державної влади як суб'єктів інтеграції ринку праці й ринку освітніх послуг. До функцій структур публічного управління додається і нова роль роботодавця, що безпосередньо організовує інтеграцію цих двох ринків на місцевому та регіональному рівнях, забезпечуючи оптимальну підготовку кадрів для потреб насамперед державних підприємств. Власне функції державного впливу на процес інтеграції реалізуються, хоча і явно не в достатній мірі, через регіональні служби зайнятості населення, які проводять державну стратегію у сфері зайнятості, у тому числі і участині забезпечення збалансованості ринку праці та ринку освітніх послуг, виступаючи у якості посередника між іншими суб'єктами впливу на процес їх інтеграції. Останні насамперед представлені приватним сектором економіки, який зацікавлений у підготовці людського капіталу для забезпечення конкурентоспроможного виробництва, однак його цілеспрямований вплив на освітні процеси також може ефективно здійснюватися лише у контексті державної політики.

В умовах децентралізації, коли основні функції оперативного управління освітніми процесами концентруються на регіональному та місцевому рівні, діяльність державних структур управління як суб'єктів інтеграції ринків праці та освітніх послуг здійснюється головним чином на основі стратегічного планування та програмування соціально-економічних процесів різного рівня, складовою чого є й визначення ринкових пріоритетів розвитку освіти. Прикладом такого впливу є розробка та реалізація на державному рівні програм, спрямованих на сприяння працевлаштуванню й адаптації до вимог ринку праці випускників освітніх закладів, які є ефективним механізмом впливу на регіональні та галузеві ринки праці для зменшення незбалансованості потреб та пропозиції фахівців різних спеціальностей та кваліфікації. Важливим для інтеграції ринків праці і освітніх послуг є і створення інформаційних систем з презентацією для здобувачів освіти та освітніх закладів довгострокових потреб держави у фахівцях тих чи інших спеціальностей на основі прогнозування соціально-економічного розвитку.

В умовах децентралізації роль держави у програмуванні маркетингової орієнтації освітньої сфери суттєво збільшується, оскільки громади не здатні комплексно регулювати взаємодію ринків праці та освітніх послуг. Без державного впливу освітні заклади здебільшого просто орієнтуються на затребуваність конкретних освітніх послуг населенням, які далеко не завжди підкріплені вимогами ринку праці. Ефективна взаємодія вказаних ринкових інститутів можлива лише на основі цілеспрямованого збалансування їх базових складових на регіональному рівні. Децентралізація вимагає стратегізації регіонального публічного управління освітньою діяльністю в інтересах соціально-економічного розвитку регіону [8, р. 148]. Відповідно інтеграція ринку праці та ринку освітніх послуг є найбільш результативною на основі розробки та реалізації планів соціально-економічного розвитку регіонів, а інструментом такої інтеграції мають бути регіональні програми розвитку освіти та її окремих складових.

Такі програми є складовою децентралізації публічного управління освітою на регіональному та місцевому рівнях і мають створювати умови для модернізації системи освіти на цих рівнях. Тобто йдеться про досягнення європейських стандартів якості освіти на основі впровадження інноваційних технологій освіти, переорієнтації на потреби споживачів освітніх послуг, формування ефективної мережно-поліархічної системи галузевого публічного управління на регіональному та місцевому рівні.

Децентралізація створює передумови для активного залучення роботодавців до фінансування освіти та управління нею на регіональному та місцевому рівнях, виходячи з потреб відповідних ринків праці. Найбільш ефективно виглядає безпосередня участь підприємців та керівників підприємств у реалізації регіональних освітніх програм, які мають у зв'язку з цим чітко визначати умови співпраці освітньої системи з приватними структурами. Серед таких умов найбільше значення мають відтворення відділів підготовки та перепідготовки професійних кадрів на відповідних підприємствах, впровадження ефективних програм підготовки та перепідготовки кадрів на робочих місцях підприємств, розвиток наставництва на підприємствах, виділення фіксованих коштів на навчання персоналу, проведення на підприємствах спеціальних уроків профорієнтації для учнів, підтримка підприємцями освітніх закладів у фінансовому та матеріально-технічному плані тощо.

У процесі здійснення реформ децентралізації на перше місце виходять завдання інтегрування зусиль на регіональному рівні усіх стейкхолдерів, зацікавлених у розвитку регіональної освіти. У межах регіональних планів та проектів, що будуються на комплексному плані розвитку системи освіти регіону, відкриваються можливості об'єднати зусилля об'єднань роботодавців, окремих підприємців, профспілкових та громадських організацій, власне самих здобувачів освіти для забезпечення якості освіти і відповідно ринку праці — кваліфікованими працівниками потрібних спеціальностей. Безпосередньою основою визначення орієнтирів освітніх послуг має слугувати система моніторингу регіонального ринку праці, на основі якої має, зокрема,

формуватися і регіональне замовлення на підготовку фахівців для потреб регіону. Вказаний моніторинг ґрунтується на прогнозованих потребах підприємств і організацій у фахівців на різні періоди з використанням методик вибіркового дослідження цих потреб, а також на використанні регіональних статистичних досліджень з врахуванням довгострокових тенденцій соціально-економічного розвитку регіону та більш глобального соціокультурного середовища. Потрібно також активно використовувати звітні показники щодо кількісних і якісних результатів діяльності освітніх закладів і дані про динаміку вакансій і пропозицій на ринку праці регіону [5, с. 112].

У цілому слід сказати, що саме інтеграція ринку праці та ринку освітніх послуг на регіональному рівні є найбільш значущою у межах реформ децентралізації організаційною передумовою максимізації людського капіталу як у вигляді кваліфікації працівників, так і у вигляді становлення моделі інноваційної зайнятості. Проте, як показує світова практика, інтеграція цих двох ринкових інститутів не може бути здійснена виключно зусиллями освітян та публічних управлінців, необхідні також активізація зусиль основних стейкхолдерів, насамперед роботодавців та їх об'єднань, які у процесі вирішення кадрових проблем власного виробництва одночасно і сприяють вирішенню проблем зайнятості, позитивно впливаючи і на практичну переорієнтацію системи освіти [7, р. 235].

Також слід акцентувати необхідність більш чіткого стимулювання інтеграційних процесів в освіті та на ринку праці за рахунок нормативно-правових актів на національному та регіональному рівнях. Основним напрямом тут має стати стимулювання комплексного розвитку освітньої галузі та її складових з установленням та регламентацією конкретних норм та параметрів збалансованості між результатами освітньої діяльності та запитами корпоративних споживачів освітніх послуг на галузевому та регіональному рівнях. Особливої уваги заслуговує унормування економічних та фінансових механізмів взаємодії між замовниками підготовки кадрів та споживачами освітніх послуг і їх виробниками.

Схарактеризуємо основні функції ринку освітніх послуг, які максимізуються у процесі децентралізації публічного управління освітньою сферою.

По-перше, це радикальне урізноманітнення форм, видів механізмів надання освітніх послуг, насамперед за рахунок переорієнтації освітніх суб'єктів на потреби їх споживачів.

По-друге, розширення спектру виробників освітніх послуг як державного та муніципального, так і особливо недержавного сектору освіти і на цій основі формування широкої мережі суб'єктів надання освітніх послуг, що задовольняє потреби будь-якої категорії їх споживачів.

По-третє, формуються ефективні механізми переорієнтації освітньої діяльності на потреби ринку праці, оскільки управління освітою переноситься на максимально наближений до цього ринку рівень і створюються передумови для активного залучення стейкхолдерів до управління освітнім процесом.

По-четверте, здійснюється поглибленням селективної функції освіти в умовах її інтегрування у безпосе-

редне соціокультурне середовище та створення умов для її динамічного розвитку і забезпечення високого рівня адаптації до вимог цього оточення.

До найбільш серйозних проблем ринку освітніх послуг, які мають бути вирішені у процесі децентралізації публічного управління освітньою діяльністю, слід віднести наступні:

— відсутність реальної конкуренції між виробниками освітніх послуг, зокрема, слабкість приватного сектору освітньої сфери як одного з вирішальних чинників формування конкурентного середовища;

— слабкий зв'язок механізмів регулювання цінової політики в освіті з практичною відсутністю складової якості результатів освітньої діяльності з відповідним зменшенням затребуваності освітніх послуг та соціальної стратифікації їх споживачів;

— дуже великий дисбаланс між попитом і пропозицією на професії та рівні кваліфікації на ринку освітніх послуг, особливо це стосується представників робітничих професій, що негативно впливає на економічний розвиток регіонів та країни;

— внаслідок відриву освіти від практичних потреб суспільства та роботодавців відчувається великий розрив між теоретичними знаннями випускників освітніх закладів та практичними компетенціями, необхідними для конкурентоспроможності на ринку праці.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, в умовах децентралізації проблеми взаємозв'язку ринку праці та ринку освітніх послуг вирішуються у процесі впровадженню інноваційних підходів щодо регулювання відносин між суб'єктами ринку освітніх послуг, що і складає основний зміст маркетингації їх діяльності. Основні процеси маркетингації в управлінні галуззю включають забезпечення якості освіти через створення механізмів здорової конкуренції між закладами освіти, зокрема, різних форм власності; регулювання цінової політики у відповідності з реаліями ринку освітніх послуг та ринку праці; впровадження цілісного комплексу новітніх освітніх стандартів європейського зразка на всіх рівнях освіти та усіх її напрямках; забезпечення переорієнтації ринку освітніх послуг на ринок праці та потреби роботодавців і економіки і за рахунок цього подолання прірви між попитом та пропозицією у сфері формування вітчизняного людського капіталу. Подальші наукові розвідки найбільш доцільно спрямовувати на аналіз оптимальних форм та механізмів взаємодії освітніх суб'єктів у ринковому середовищі на локальному та регіональному рівнях.

Література:

1. Братаніч, Б.В. Теоретико-методологічні аспекти формування маркетингової системи соціального управління освітою. Перспективи. 2004. № 2. С. 93—97.
2. Застрожнікова, І. В. Аспекти децентралізації в модернізації освітньої системи. Теорія та практика державного управління. 2020. Вип. 4. С. 126—130.
3. Програма гідної праці 2020-2024. Україна. <https://is.gd/RNKiwd> Дата звернення: 06.01. 2024.

4. Супрун, В.В. Публічне управління інноваційним розвитком освітньої галузі України. Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки. 2022. Вип. 22. С. 277—306.

5. Хома, О.З. Особливості взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці в умовах децентралізації. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 1. С. 112—116.

6. Якобчук, В.П., Ревунець, Г.А., Веремчук, Я.Ю. Інноваційні підходи до публічного управління якістю освітніх послуг в умовах суспільних трансформацій. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 6. С. 104—108.

7. Bianchi, N., Giorcelli, M., Martino, E.M. The effects of fiscal decentralization on publicly provided services and labor markets. National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 2021. 276 p.

8. Decentralization and infrastructure in the global economy: from gaps to solutions Editors: Jorge Martinez-Vazquez, Jonas Frank. Publisher: Routledge, Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxon, 2016. 294 p.

9. Is decentralization good for development?: perspectives from academics and policy makers / Editors: Jean-Paul Faguet, Caroline Poschl. Publisher: Oxford University Press, Oxford, United Kingdom, 2015. 314 p.

References

1. Bratanich, B.V. (2004), "Theoretical and methodological aspects of the formation of the marketing system of social management of education", *Perspektyvy*, vol. 2, pp. 93—97.
 2. Zastrozhnikova, I. B. (2020), "Aspects of decentralization in the modernization of the lighting system", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 126—130.
 3. ILO (2020), "Decent work program 2020-2024. Ukraine" available at: <https://is.gd/RNKiwd> (Accessed 10 February 2024).
 4. Suprun, V.V. (2022), "Public management of the innovative development of the lighting industry in Ukraine", *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. Seriia: Sotsialni ta povedinkovi nauky*, vol. 22, pp. 277—306.
 5. Khoma, O.Z. (2019), "The peculiarities of mutual relations between the market of light services and the market are in favor of decentralization", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 112—116.
 6. Yakobchuk, V.P. Revunets, G.A. and Veremchuk, Y.Yu. (2021), "Innovative approaches to public management of public services in the minds of future transformations", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 104—108.
 7. Bianchi, N. Giorcelli, M. and Martino, E.M. (2021), The effects of fiscal decentralization on publicly provided services and labor markets, National Bureau of Economic Research, Cambridge, USA.
 8. Martinez-Vazquez, J. and Frank, J. (2016), *Decentralization and infrastructure in the global economy: from gaps to solutions*, Routledge, Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxon.
 9. Faguet, J.-P. and Poschl, C. (2015), *Is decentralization good for development?: perspectives from academics and policy makers*, Oxford University Press, Oxford, United Kingdom.
- Стаття надійшла до редакції 10.04.2024 р.*